

Դրամական գրություններում արամեական տառածեղերի համեմատական աղիւսակ 2

	չ	ծ	ց	ճ	ձ	ւ	շ	ժ	է	յ	կ	լ	մ	ն	ս	ր	ր	ճ	զ	ր	ճ	է
Արամեական տառապատկերի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Պարսկացի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Պարթևաստանի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Սողդիանայի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Էլիմայիսի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Խաղաղության	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Կապուկալի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵
Նաբաթեայի	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵

ԽՄԲ. - «Հանդես ամսօրեայ»-ի խմբագրությունը վիճելի համարելով տպագրուող յօդուածի բազմաթիւ դրոյթները, գտնում է, որ Յակոբ Մամանդեանի թուագրումը (յաղթահարուած հետագայ աւելի խոր հետազօտութիւնների արդիւնքում) նոր ապացոյցներով օժտելու պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Բաբկէն Յարութեանի սոյն փորձը կարող է նպաստել Հայոց գրերի ստեղծման ժամանակագրութեան վերաբերեալ նոր եւ առաւել մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնների ի յայտ գալուն: - Լ. Պ. Գ.

ՀԱՅՈՑ ԳՐԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Բաբկէն Յարութեան

Կորիւնի եւ Հայ այլ պատմիչների տեղեկութիւնների լոյսով վաղուց ի վեր փորձեր են արուել ճշտելու Հայոց գրերի ստեղծման թուականը: Ուսումնասիրողները, քննելով միեւնոյն աղբիւրները, յանգել են երկու հիմնական եզրակացութեան. գրերը ստեղծուել են 404, 405, 406 կամ 407 թուերին, որի համար հիմք են ծառայել Կորիւնի երկի վերջաբանի ժամանակագրական տուեալները, եւ 392-393 թթ. կամ 392-398 թթ. միջոցին, որի համար հիմք են ծառայել մասնաւորապէս Ղազար Փարպեցու տեղեկութիւնները: Եթէ առաջին տեսակէտի օգտին հանդէս են եկել այնպիսի դէմքեր, ինչպիսիք են Նորայր Բիւզանդացին, Հ. Ն. Ակիւնեանը, Գ. Ֆետիւեանը, Հ. Յ. Թորոսեանը, Հ. Աճառեանը, Մ. Աբեղեանը, Ե. Տէր-Մինասեանը, Ա. Աբրահամեանը, Ա. Մարտիրոսեանը եւ ուրիշներ, ապա երկրորդ եզրակացութիւնը պաշտպանել են այնպիսի նշանաւոր հայագէտներ, ինչպիսիք են Մ. Օրմանեանը, Լէօն, Ն. Ադոնցը եւ Յ. Մանանդեանը: Չիշտ է, եղել են նաեւ գրերի ստեղծման այլ թուականների առաջարկներ, ասենք Գ. Տէրկանների առաջարկներ, ասենք Գ. Տէրկանների Մկրտչեանի (413), Յ. Մարքուարթի (402/3) եւ այլոց կողմից, սակայն դրանց մտադիր չենք անդրադառնալ, քանի որ դրանք ոչնչով հիմնաւորուած չեն: Առաջադրաբար թիւն է ստացել հայագիտութեան մէջ եւ, ինչպէս նշեցինք, հիմնաւորութեան մէջ եւ, ինչպէս նշեցինք, հիմնաւորութեան մէջ Կորիւնի երկի վերջաբանի ժամա-

նակագրական տուեալներով, որոնք հաստատու են, որ «... լինի համար ամաց հաւատոց երանելոյն (իմա՛ Մաշտոցի-Յ. Բ.) ամբ քառասուն եւ հինգ, եւ ի դպրութեան Հայոց մինչեւ ցվախճան արքոյն՝ ամբ երեսուն եւ հինգ, որք համարին այսպէս. թագաւորեալ Կրմանայ Պարսից արքայի ամս վեց. եւ Յազկերտի ամս քսան եւ մի [եւ Վոսմայ ութ եւ տասն], եւ յառաջնումն ամի երկրորդ Յազկերտի որդոյ Վոսմայ վախճանեցաւ երանելին:

Եւ արդ առնու համար ամաց արքոց հաւատոց ի չորրորդում ամէն Կրմանայ արքայի մինչեւ ցառաջին ամն երկրորդ Յազկերտի որդոյ Վոսմայ, եւ դպրութեան Հայոց յութերորդ ամէ Յազկերտի առեալ սկիզբն՝: Կորիւնի երկի հրատարակիչ Մանուկ Աբեղեանը, քննութեան առնելով նշուած տուեալները, եզրակացնում է, որ բնագրի մէջ պակասում են Վոսմ թագաւորի գահակալութեան տարիները, ըստ որում, նրա կարծիքով, սկզբնապէս անպայման եղել է այն, քանի որ այլապէս Մաշտոցի կրօնաւորութեան տարիների հաշիւը սխալ կը լինի: Գումարելով Կրմանի թագաւորութեան 6 (ի դէպ, բնագրում նրա անունը պահպանուել է «Դիսմոնայ» սխալ գրութեամբ), Յազկերտ Ա-ի իշխանութեան 21, երկուսը չպահպանուած Վոսմ թագաւորի 18 տարիները եւ հաշուարկից դուրս թողնելով Յազկերտ Բ-ի գահակալութեան առաջին տարին՝ հեղինակը ստանում է 45 թիւը²: Առաջին հայեացքից Կորիւնի երկի յիշեալ ժամանակագրական տուեալները անխոցե-

լի են: Ուստի, յենուելով Մեսրոպ Մաշտոցի մահուան թուականի վրայ, որը տոմարագիտական ճշգրիտ հաշուարկներով ընկնում է 440 թուականի փետրուարի 17-ին, կարելի է գալ եզրակացութեան, որ Մաշտոցը դարձել է կրօնաւոր 395 թուականին, իսկ գրերը ստեղծուել են 405 կամ 406 թուականին: Չիշտ է, այս բաւական կուռ կառոյցի մէջ ճեղք է առաջացնում ժամանակագրութեան այն հաղորդումը, թէ հայոց դպրութիւնն սկսուել է Յագկերտի ութերորդ տարուց, այսինքն՝ 407 թուականին, քանի որ վերջինս իշխել է 399-420 թթ.: Սակայն սա միակ հակասութիւնը չէ, քանի որ Կորիւնի երկի մէկ այլ տեղեկութեան համաձայն Մաշտոցը Վռամշապուհի թագաւորութեան հինգերորդ տարում մեկնել է Արամի կողմերը (իմա՛ Ասորիք - Յ. Բ.)՝ Եղեսիա եւ Ամիգ քաղաքները, ինչպէս նաեւ Սամոսատ, նոյն տարում ստեղծել է հայոց գրերը եւ Վռամշապուհի վեցերորդ տարում վերադարձել է Հայաստան՝ հանդիսաւորութեամբ ընդունուելով թագաւորի, կաթողիկոսի եւ նախարարների ու ժողովրդի կողմից³: Ելնելով բերուած հաղորդումներից՝ դժուար չէ եզրակացնել, որ եթէ գրերը ստեղծուել են 405 կամ 406 թուին, ապա Վռամշապուհի գահակալութեան սկիզբն ընկնում է 400 կամ 401 թուականին: Ուսումնասիրողների քննութեան համաձայն՝ Վռամշապուհը կարող էր իշխել մինչեւ 414 թիւը, հետեւաբար, բոլոր ուսումնասիրողները, որոնք գրերի գիւտը դնում են 405 թուին, Վռամշապուհի գահակալութիւնը դնում են 400-414 թթ.: ծնելով որոշ հարցադրումներ, որոնք յստակ պատասխանի կարիք ունեն: Ամենակարեւոր հարցադրումն այն է, որ հայոց խորհրդով Գ թագաւորի՝ պարսից արքունիքի կողմից գահընկէց անելուց յետոյ թագաւորական իշխանութիւնը երկրում պահպանուել է, թէ ոչ: Եթէ գրերի գիւտն, իրօք, տեղի է ունեցել 405 թուին, ապա ստիպուած ենք աներկբայ ընդունել, որ

խորհրդով Գ-ին կամ Վերջինին յաջորդել է անտերնչութեան մի շրջան մինչեւ Վռամշապուհի գահ բարձրանալը, իրողութիւն, որը սակայն իր հաստատումը չի գտնում սկզբնաղբիւրներում: Հետեւաբար, գրերի գիւտի թուականի ճշտման համար մեծ կարեւորութիւն է ներկայացնում Վռամշապուհի իշխանութեան տարիների յստակեցումը:

Կորիւնի մի հաղորդման համաձայն՝ Մաշտոցը, որը մանուկ հասակում հելլենական կրթութիւն էր ստացել, գալիս է հայոց թագաւորների արքունիք եւ ծառայութեան անցնում արքունի դիւանատանը՝ Առաւան անունով մէկի հազարապետութեան շրջանում⁴: Ի միջի այլոց, որոշ ուսումնասիրողներ փորձել են անգամ Հայաստանում անտերնչութեան շրջանը կապել Առաւանի կառավարման տարիների հետ, սակայն դա բնաւ ընդունելի վարկած չէ, քանի որ Կորիւնը միաժամանակ յիշատակում է Մեծ Հայաստանի Արշակունիների արքունիքը⁵: Վերն ասուածից հետեւում է, որ Վռամշապուհը կարող էր գահ բարձրանալ խորհրդով Գ-ից անմիջապէս յետոյ կամ էլ, ըստ Կորիւնի ժամանակագրական ցուցակի, որոշ ժամանակ անց: Մենք շուտով ցոյց կը տանք, որ Վռամշապուհն իշխել է գործնականում խորհրդով Գ-ի գահընկէցութիւնից անմիջապէս յետոյ, հետեւաբար, կարեւոր է պարզել, թէ երբ է աւարտուել խորհրդով Գ-ի առաջին գահակալութիւնը: Դիմենք պատմիչների հաղորդումներին: Մեծահռչակ Մովսէս Խորենացին, անդրադառնալով խորհրդով Գ-ի ձերբակալութեանն ու Անյուշ բերդում բանտարկուելուն, նշում է, որ նա թագաւորեց ընդամէնը 5 տարի⁶: Ըստ որում, նա հայոց թագաւորի գահընկէցութիւնը կապում է պարսից Արտաշիւր թագաւորի գործունէութեան հետ: Յայտնի է, որ Արտաշիւր արքան իշխել է ընդամէնը 4 տարի՝ 379-383 թթ.: Հետեւաբար, Պատմաւոր երկում գործ ունենք թիւրիմացութեան հետ, որովհետեւ

խորհրդով Գ-ն մինչեւ 383 թուականը չէր կարող անգամ գահ բարձրանալ: Հարկ է նշել, որ Պատմաւոր երկում պարսից Շապուհ Բ եւ Շապուհ Գ թագաւորները միահիւսուել են մէկ անձի մէջ, որը եւ պատճառ է դարձել, որ Պատմաւորը խորհրդով Գ-ի գահընկէցութիւնը վերագրի Շապուհ Բ-ից յետոյ գահ բարձրացած Արտաշիւրին: Իրականում, ինչպէս հաղորդում է Ղազար Փարպեցին, խորհրդով գահընկէց էր արուել պարսից Շապուհ Գ թագաւորի կողմից (383-388)՝ որոշ բանասարկութիւնների պատճառով⁷: Եւ, եթէ ելնենք այն իրողութիւնից, որ խորհրդով Գ-ն իշխեց 5 տարի եւ, ըստ Պատմաւոր, թագաւոր ճանաչուեց պարսից Շապուհ արքայի կողմից (ըստ հեղինակի՝ Շապուհ Բ-ի, իրականում՝ Շապուհ Գ-ի - Յ. Բ.), ապա խորհրդով Գ-ի գահակալութիւնն ընկնում է Շապուհ Գ-ի իշխանութեան սկզբում, իսկ գահընկէցութիւնը՝ նրա կառավարման վերջում, քանի որ, ինչպէս յստակ հաւաստում է Ղազար Փարպեցին, խորհրդով Գ-ին գահընկէց արեց Շապուհ Գ-ն⁸: Համաձայն Ղազար Փարպեցու, որը միանգամայն համահունչ է Կորիւնին, Մաշտոցը, որ յունական կրթութիւն էր ստացել, գալիս է խորհրդով Գ-ի արքունիքը եւ ծառայութեան անցնում արքունի դիւանում: Թէ Մաշտոցը ե՞րբ է եկել արքունիք, մեզ յայտնի չէ, սակայն Փարպեցու միւս հաղորդումն այն մասին, որ Մաշտոցը, պաշտօնավարելով արքունիքում մի քանի տարի, կրօնաւոր է դառնում եւ հաստատում անապատական վայրերում մինչեւ հայոց Վռամշապուհ վայրերում մինչեւ հայոց Վռամշապուհ թագաւորի 5-րդ տարին⁹, ենթադրել է տալիս, որ նա Վաղարշապատ է ժամանել խորհրդով Գ-ի իշխանութեան սկզբներում եւ կրօնաւոր է դարձել նոյնպէս խորհրդով գահընկէցութեան շրջանում: Հետեւաբար, Մաշտոցի կրօնաւոր դառնալուց մինչեւ Մաշտոցի կրօնաւոր դառնալուց մինչեւ մահը անցել է ոչ թէ 45 տարի, ինչպէս հաւաստում է Կորիւնի երկի վերջաբանի ժա-

մանակագրական աղիւսակը, այլ առնուազն՝ 52 տարի:

Պատմաւոր եւ Ղազար Փարպեցու աշխատասիրութիւններից աներկբայ կարելի է եզրակացնել, որ հարցիս քննութեան տեսակէտից շատ կարեւոր է խորհրդով Գ եւ Վռամշապուհ թագաւորների իշխանութիւնների միջեւ անտերնչութեան շրջանի բացակայութիւնը: Պատմաւորը, շփոթելով որոշ իրողութիւններ, այնուամենայնիւ, նշում է, որ Արտաշիւրը (իմա՛ Շապուհ Գ-ն), գահընկէց անելով խորհրդովին, փոխարէնը գահ է բարձրացնում նրա եղբայր Վռամշապուհին¹⁰, այսինքն՝ իշխանութեան անցումը կատարում է անմիջապէս: Այսուհանդերձ, հակառակ Մովսէս Խորենացու վերոյիշեալ տեղեկութեան, խորհրդով Գ-ի եւ Վռամշապուհի գահակալութիւնների միջեւ ընկած է ոչ մեծ ժամանակաշրջան, երբ թագաւորութիւնը պահպանում է, սակայն թագաւոր չկայ: Այսպէս, Ղազար Փարպեցին նշում է, որ խորհրդով Գ-ի գահընկէցութիւնից յետոյ հայերը խնդրեցին Շապուհ Գ-ին Հայաստանում այլ թագաւոր կարգել, եւ վերջինս գահ բարձրացրեց խորհրդովի եղբայր Վռամշապուհին ու ուղարկեց Հայաստան¹¹: Ի՞նչ եզրակացութիւնների կարելի է գալ: Պատասխանը յստակ է: խորհրդով Գ-ն չէր կարող գահընկէց արուել մինչեւ 388 թուականը, իսկ Վռամշապուհը գահ բարձրանալ 388 թուից յետոյ:

Գրերի գիւտը, պատմիչների համաձայն, տեղի ունեցաւ Վռամշապուհի գահակալութեան 5-րդ տարում. հետեւաբար 392 կամ, որ աւելի հաւանական է, ինչպէս ստորեւ ցոյց կը տրուի, 393 թուին: Սակայն այստեղ էլ մենք բախուում ենք մի հանգամանքի հետ, որը կարօտ է քննութեան: Պատմաւորը հաւաստում է, որ Վռամշապուհը թագաւորեց 21 տարի¹², իսկ, ըստ Ղազար Փարպեցու, նա թագաւորեց բազում տարիներ եւ մահացաւ խոր

Վուամշապուհի գահակալութեան տարուայ վերջերին:

Հայոց գրերի գիւտը իրաւացիօրէն զննելով 393-ին, պէտք է արձանագրել, որ այն հնանում է 12 տարով, ուստի Հայոց գրերի գիւտի 1600-ամեակը պէտք էր նշել որպէս դարակազմիկ իրադարձութիւն արդէն 1993 թուականին:

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1 Կորիւն, Վարք Մեսրոպայ վարդապետի, տե՛ս - Մատենագիրք Հայոց, հտ. Ա (Ե դար), էջ 257:
- 2 Տե՛ս Կորիւն, Վարք Մաշտոցի, Երեւան, 1981, էջ 330:
- 3 Անդ, էջ 94-103:
- 4 Անդ, էջ 85:
- 5 Անդ:
- 6 Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, գիրք Գ, գլ. Ծ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ (Ե դար), էջ 2074-2075:
- 7 Ղազար Փարպեցի, Պատմութիւն Հայոց եւ Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, դրուագ Ա, գլ. Թ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2211
- 8 Անդ:
- 9 Անդ, գլ. Ժ, էջ 2212:
- 10 Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, գիրք Գ, գլ. Ծ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2075:

- 11 Ղազար Փարպեցի, Պատմութիւն Հայոց..., դրուագ Ա, գլ. Թ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2211:
- 12 Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, գիրք Գ, գլ. ԾԵ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2084
- 13 Ղազար Փարպեցի, Պատմութիւն Հայոց..., դրուագ Ա, գլ. ԺԱ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2216: Ղազար Փարպեցին իր հերթին թիրիմացութիւն է թոյլ տալիս՝ յայտարարելով, որ Վուամշապուհի մահից յետոյ մահանում է պարսից Ծապուհ թագաւորը, եւ հայերը նրան յաջորդած Վուամ Կրմանին խնդրում են Հայաստանում կրկին գահ բարձրացնել Խոսրով Գ-ին (դրուագ Ա, գլ. ԺԲ): Սակայն Վուամ Դ-ն մահացել է 399 թուին եւ ժամանակագրական առումով ոչ մի կերպ չէր կարող յաջորդել Վուամշապուհին:
- 14 Ստեփանոսի Տարոնեցոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական, Ս. Պետերբուրգ, 1885, էջ 73-74:
- 15 Անդ, էջ 74:
- 16 Մովսէս Խորենացի, գիրք Գ, գլ. ԾԲ
- 17 Յ. Մանանդեան, Բնական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան, հտ. Բ, մասն Ա, Երեւան, 1957, էջ 245:
- 18 Սամուէլի քահանայի Անցոյ, Հաւաքմունք ի գրոց պատմագրաց, Վաղարշապատ, 1893, էջ 68:
- 19 Մովսէս Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, գիրք Գ, գլ. ԿԷ,- Մատենագիրք Հայոց, հտ. Բ, էջ 2110

ՀՈՄԱՆԻԾՆԵՐԻ ԶԵՌԱԳԻՐ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Նազիկ Յովհաննիսեան

«Միջնադարեան Հայաստանի բառարանագրական յուշարձանները» երկհատոր աշխատութեան էջերում Հ. Ամալեանը հաւաստում է, որ այդ շրջանում գրուած, թարգմանուած, ամենատարբեր գիտութիւններին վերաբերող աշխատութիւններում, այլեւայլ ստեղծագործութիւններում հանդիպող անհասկանալի բառերի մեկնութիւններն ու բացատրութիւնները սկզբնապէս կցուել են բնագրերին: Հետագայում ստեղծուել են բացատրական, ուղղագրական, թարգմանական, մասնագիտական բառարաններ, որոնք, սակայն, ինչպէս վկայում է հեղինակը, փոքրածաւալ են եղել, չեն արտացոլել լեզուի բառային ամբողջ կազմը: Այդուհանդերձ դրանք անչափ կարեւոր են եղել գիտութեանը անհասկանալի գործին նպաստելու առումներով: Այդ է վկայում նաեւ հէնց քննուող ձեռագիր բառարանների վերնագիրը՝ «Հանդէս բանաստեղծաց փառանուար ստորագրի նորավարժիցն զանունաբար» ասել է՝ օգտագործելով միջնադարեան ձեռագիր բառարանների բացատրութիւնները՝ նորավարժների՝ դեռակիրթների, համբակների, աշակերտների խօսքը կատարելագործելու, բառապաշարը հարստացնելու ձեռնարկ: Բառարանի գործնական բնույթով են պայմանաւորուած եւ բառարաններում առկայ հետեւեալ ծանօթութիւններն ու յղումները. «եթէ պիտոյ իրցէ», «եթէ պիտոյ իցէ դնի եւս», «եթէ պիտոյ իցէ տես», «եթէ յարմար իցէ բանին. տոյ իցէ տես», «վասն շինութեան Աստուգիր եւս...», «վասն շուրթեան», «վասն որոնեծոյ», «վասն ծուլութեան», «վասն որոնեծոյ», «վասն հպարտութեան» եւ այլն (տե՛ս Մաշտոցի անուան Մատենագրարանի

թիւ 566, 3110, 5995, 6762 ձեռագիր բառարանները):

«Հանդէս բանաստեղծաց...»-ը, ըստ Հ. Ամալեանի, հնագոյն բառարաններից է՝ վկայուած XII դարից: Նրա հաւաստմամբ՝ «բառարանի նախագաղափար օրինակը չի պահպանուել, գրութեան ստոյգ ժամանակը, տեղը եւ հեղինակը անյայտ են»¹:

Հարկ է նշել, որ XII-XVIII դդ. վկայուած ձեռագիր այս բառարանները Մատենագրարանի ձեռագրացուցակներով² 66-ն են՝ ըստ դարերի հետեւեալ բաշխումով՝

- XII-XIII դդ. - մէկ՝ թիւ 5596.
- XIII դդ. - մէկ՝ թիւ 4612.
- XIV դդ. - եօթ՝ թիւ 530, 1654, 2371, 3937, 4149, 5919, 8198³
- XV դդ. - չորս՝ թիւ 266, 2335, 5925, 7117.
- XVI դդ. - եօթ՝ թիւ 532, 538, 2372, 3197, 5126, 7250, 8106.
- XVII դդ. - երեսունինը⁴
- XVIII դդ. - եօթ՝ թիւ 566⁵, 843, 3110, 3450, 6762, 9166, 9992:

Բառարանի ամբողջական վերնագրի մասին խօսելիս Հ. Ամալեանը նշում է, որ «բառ է գեղջուկը» արտայայտութիւնն աւելացուել է հետագայում «...վերնագրի վերջից»⁶, աւելի ստոյգ՝ XIV դարում: Թերեւս, հարկ է յաւելել, որ XII-XVI դդ. վկայուած ձեռագիր բառարաններն ունեն հետեւեալ վերնագրերը (նոյն վերնագրի տարբերութիւնները տրւում են ա, բ, ... համարակալումով)